

Ono čini da sve egzistira; sa svime je najintimnije povezano, čak ga mi ljudi možemo nazvati Ocem. To Očinstvo, na sreću, možemo na razne načine osjetiti. — Biokemija ne bi nikada smjela previdjeti tu divnu nebiokemijsku stvarnost.

ZBORNİK O NADBISKUPU JOSIPU STADLERU

JOSIP STADLER. PRILOZI ZA PROUČAVANJE DUHOVNOG LIKA PRVOG VRHBOSANSKOG NADBISKUPA. *Priredio Želimir Puljić, Studia Vrhbosnensia 3, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1989.*

Pavo Jurišić

U nizu »Studia Vrhbosnensia« objavljena je ova vrijedna knjiga, koja je kako se ističe u njezinu predgovoru, većim dijelom plod »studijskog dana«, što ga je 9. prosinca 1988. organizirala Vrhbosanska visoka teološka škola u Sarajevu, u povodu 70. obljetnice smrti dr. Josipa Stadlera, prvog vrhbosanskog nadbiskupa. Od predavanja na spomenutom skupu, zatim od nekih prije objavljenih radova i jednog predavanja održanog na tribini »Teološke teme« pri Vrhbosanskoj teologiji priređen je zbornik, koji osvjetljava duhovni lik nadbiskupa Stadlera, čovjeka koji se u burnim vremenima od 1881. do 1918. našao na kormilu Vrhbosanske crkvene pokrajine. On, kako pred kraj njegova života zabilježi njegov suvremenik, »ne spada među hrvatske velike ljude«, nego je »kao Starčević i Strossmayer, jedini svoje vrsti: jedini u prošlosti i jedini u budućnosti... Ante Starčević i Josip Strossmayer... bijahu nam i otac i majka; i za to ih baš ne ubrajam među naše velikane, kako eno ti naše roditelje; i za to baš velim, oni su jedini svoje vrsti... Ono što su Starčević i Strossmayer bili čitavome hrvatskom narodu, to je dr. Josip Stadler hrvatskom narodu« u Bosni i Hercegovini. Tako pišu o Stadleru njegovi suvremenici pred kraj njegova života. (Usp. *Hrvatski dnevnik* 130/9. lirnja 1918. str. 1). A iz ovog zbornika, koji je za tisak priredio dr. ŽELIMIR PULIĆ, donedavno rektor Vrhbosanske bogoslovije, a sada dubrovački biskup, možemo dobiti potpuniju sliku u duhovnom liku nadbiskupa Stadlera postavljenu u kontekst duhovnih, povijesnih i političkih zbivanja u katoličkoj Crkvi među Hrvatima onoga vremena, kako ga na temelju dostupne arhivske i bibliografske građe vide naši suvremenici.

Prilog dr. Stanislava Vitkovića prikazuje duhovna kretanja u Crkvi u Hrvata krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u razdoblju nakon hrvatskog narodnog preporoda, za kojim su se oduševljavali i u njemu aktivno sudjelovali i hrvatski svećenici kao i studenti teologije, što je urodilo jačim i bližim povezivanjem hrvatskog katoličkog klera i naroda. Ali u to vrijeme šire se po Hrvatskoj iz vana uvedene modernističke i protucrkvene ideje, čiji je utjecaj bio posebno naglašen među sveučilištarcima, radnicima i seljacima. Borba protiv ovih ideja zbližuje još više katoličko svećenstvo i laike, koji su uvidjeli da po hrvatski narod nisu opasni samo politički neprijatelji — tuđinci, nego i oni koji ga vode na otpad od vjere. Znajući da je širenje prosvjete i odgoja u narodu putem dobrog tiska, nadahnuto kršćanskim načelima, najbolje sredstvo protiv ovih modernističkih ideja, pokušalo se nešto u tom pravcu zajedničkim snagama i poduzeti. Trebalo je prije svega, kako je pisao tajnik središnjeg odbora mons. Stjepan Korenić, ujediniti i složiti hrvatske katolike (usp. str. 35). U tu svrhu održan je početkom

rujna 1990. u Zagrebu opći hrvatski katolički kongres, gdje je zbližavanje hrvatskih katolika došlo do izražaja. U organizaciji i radu kongresa imao je značajnu ulogu i nadbiskup Stadler, koji je za vrijeme kongresa održao i jedan govor, koji je uzbuđio protuhrvatske duhove ne samo u Sarajevu, nego i u Beču i u Pešti. Premda kongresne rezolucije nisu bile u potpunosti nikada ostvarene, ipak su dale orijentaciju iz koje se rodio Mahničev studentski pokret, a zatim hrvatski katolički pokret i katolička akcija. Nadbiskup Stadler je svojim radom i djelovanjem bio dio ovih sveukupnih duhovnih kretanja u Hrvatskoj onoga doba.

U cjelovitoj obradi pastoralnih poslanica nadbiskupa Stadlera svećenstvu i puku Vrhbosanske nadbiskupije i Banjalučke biskupije (dok je bio administrator ove biskupije) *mr. Ivo Balukčić* predstavlja nadbiskupa Stadlera kao učitelja duhovnosti. Stadler je u vremenu od posvete za nadbiskupa 20. XI. 1881. do svoje smrti 8. XII. 1918. napisao 87 pastoralnih poslanica što svećenstvu što puku. Autor ovog priloga daje cjelovit prikaz Stadlerove duhovne misli s naglascima kršćanske duhovnosti karakterističnim za svaku povijesnu epohu: trojstvena, iskustvena, eklezijalna, kulturna, dinamička i povijesno spasenjska duhovna orijentacija. Ove su poslanice, prema *Balukčiću*, prave teološko-duhovno-pastoralne studije, po kojima je Stadler uistinu učitelj kršćanske duhovnosti, kad razlaže odabrana pitanja kršćanske vjere.

Dr. Anto Orlovac obrađuje u svom prilogu Stadlerovo širenje i promicanje kršćanskih pobožnosti. Stadler je bio u prvom redu »zaljubljenik« Srca Isusova, čiju pobožnost neumorno širi riječju, perom i primjerom. Radi toga autor s pravom naziva nadbiskupa Stadlera apostolom »Srca Isusova«. Njemu je Stadler posvetio svoju Nadbiskupiju, uzevši sebi za geslo, prilikom ustoličenja, »Pod zastavom Srca Isusova«; njemu posvećuje i svoju katedralu. Za promicanje ove pobožnosti izdaje nadbiskup molitvenike, knjige, pokreće list *Srce Isusovo* kao službeno glasilo Vrhbosanske nadbiskupije, koje poslije mijenja oblik i u vlasništvu Vrhbosanskoga kaptola izlazi pod imenom *Vrhbosna*. Njegova je inicijativa i pokretanje lista *Glasnik Presv. Srca Isusova*, čiji je urednik do prelaska lista u ruke Isusovaca u Travniku bio stupski župnik Franjo Venhuda. Poslije list prelazi u Zagreb, gdje izlazi i danas pod imenom *Glasnik Srca Isusova i Marijina*. Uporedo s promicanjem pobožnosti Srcu Isusovu promiče nadbiskup Stadler i pobožnost prema Mariji, a kao promicatelj kršćanskog jedinstva i radnik na zbližavanju kršćana širio je i pobožnost prema slavenskim apostolima sv. Ćirilu i Metodu, čiji je blagdan papa Leon XIII. proširio na cijelu Crkvu, gledajući u svetoj braći put k srcima slavenskih naroda. U čast ovim apostolima posvećuje nadbiskup Stadler i sjemenišnu crkvu Vrhbosanske bogoslovlje.

Mr. Ivica Puljić pregledao je arhiv mostarskog ordinarijata, gdje se nalazi 78 pisama s potpisom nadbiskupa Stadlera. Na osnovi tih dokumenata autor ocrtava nadbiskupa Stadlera kao čovjeka Crkve, biskupa širokih pogleda i rodoljuba, koji u ovim pismima jasno očituje vjeru i ljubav prema Crkvi i narodu, ali i prema drugim narodima. Kao biskup Crkve i kao rodoljub dolazio je dr. Stadler u sukob s vladom, kad se ova miješala u crkvene stvari ili suzbijala interese Hrvata u zemlji. *Puljić* veli da se nadbiskup Stadler u ovim spisima očituje kao čovjek osobne duboke vjere i ponizan crkveni dostojanstvenik, koji osobno poniženje dopušta, ali zato uvijek vatreno brani dostojanstvo Crkve.

U prilogu »Karitas kao konkretna Stadlerova ljubav prema čovjeku« *mr. s. Admirata Lučić*, provincijalka srajevske provincije sestara Služavki Malog Isusa, prikazuje Stadlerovu karitativnu djelatnost i stalnu brigu za siromašne. Nadbiskup Stadler je, ostavši kao dječak najprije bez majke a ubrzo zatim i bez oca, iskusio svu sudbinu siročeta, rastući i školujući se od ljubavi dobročinitelja. Vjerojatno je i radi toga uvijek iskazivao svoju ljubav prema onima, čiji je život ovisio o dobroti i ljubavi dobrotvora. Bosanski je puk zaslugom »ujaka« bio postojan u vjeri, koji, kako reče fra Franjo Cvjetko Nedić u pozdravu nadbiskupu Stadleru u Beču 1881, nisu

plandovali, nego su u teškim vremenima — »ne pazeći nit žege sunčane, nit studeni, nit glada, nit golote, nit žeđe, apsa, degeneka (šibanja), progongstva nikakvog, niti iste smrti ne bojaše se« — radili neustrašivo na njivi Gospodnjoj. (Usp. Informativni Bilten stogodišnjice Vrhbosanske nadbiskupije 1 (3)/1982, 20—21). Ali je taj puk u Bosni, »ispaćen, prestrašen, željan slobode, željan pouke, željan kruha« (usp. str. 105), sam bio siromašan, da bi mogao prehraniti još siromašnije od sebe. Nadbiskup Stadler pokušava i uspijeva organizirati socijalnu brigu za najsiromašnije članove svoje nadbiskupije. Godine 1890. otvara u Sarajevu jednu ubožnicu, koja je ujedno i kolijevka sestara Služavki Malog Isusa, družbe pod čijim se okriljem grijalo, stasalo i raslo mnoštvo sirotinje. (Ove godine družba Stadlerovih sestara slavi svoj 100-godišnji jubilej, u čijim je sirotištima od 1890.—1945. bilo zbrinuto oko 10.000 djece, bez razlike na vjersku i nacionalnu pripadnost (usp. str. 180). Kod samog nadbiskupa Stadlera su vrata i srce uvijek bili otvoreni za sirotinju, kojoj je davo sve što je imao: odjeću, novac, predmete; pozajmljivao je i prosio da bi dao. Ta ljubav nije mogla proći nezapaženo, tako su ga njegovi suvremenici nazivali »čudotvorcem« (Strossmayer), »našim Atanazijem« (Šarić), »apostolom kršćanske ljubavi« (Hamerl), »sirotinjskim ocem i majkom« (siromasi), a veliki Matoš divi se tolikoj ljubavi i tolikoj energiji Stadlerovoj (usp. str. 112).

Prilozi *dr. Mate Zovkića* o pobožnosti nadbiskupa Stadlera prema Mariji ranije su objavljivali radovi. Rad »Stadlerova pobožnost prema Gospi žalosnoj« objavljen je u *Vreli Života*, VIII/1982, 107—117, a rad »Marija u Stadlerovim pastirskim poslanicama« objavljen je u knjizi A. Rebića, *Bogorodica u hrvatskom narodu*, Zagreb, 1978, 91—101. U njima je prikazana Stadlerova pobožnost prema Mariji, te se tematski odlično uklapaju u zbornik.

U knjigu je uvršteno i predavanje *dr. Ratka Perića* održano na tribini Vrhbosanske teologije 1. lipnja 1987. pod naslovom »Nadbiskup Stadler i hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu«. U ovom prilogu autor obrađuje razdoblje od 1889. do 1902. kad se radilo o sudbini hrvatskog zavoda sv. Jeronima. Najprije je prikazana pozadina reforme i uređenja modernog hrvatskog zavoda sv. Jeronima (1889.—1900.), zatim osnivanje zavoda (1900.—1901.) te reakcija na papinski breve »*Slavorum gente*« i hrvatsko ime dano zavodu 1901.—1902. Vodeću ulogu u nastajanju zavoda imali su biskup Strossmayer i nadbiskup Stadler. Tek što je »zavod sv. Jeronima za hrvatski narod« dobio ime, ono je zasmetalo svima onima kojima je bilo zazorom hrvatsko ime, da su podigli »glas i glave«: Mađarska, Austrija, Rusija, Crna Gora i Srbija. Strossmayer i Stadler, u borbi sami protiv svih, nastojale sačuvati »hrvatsko« ime zavodu, ali ne uspješe. Tako da ožalošćeni Stadler piše iz Rima Strossmayeru: »Ja sam, kako mi se čini, sve učinio, što sam znao i mogao, da obranim ime hrvatskom našem zavodu: pro gente croatica: nu nisam nažalost uspio« (usp. str. 167). Iako nisu uspjeli, ova dva čovjeka su pokazali svoju veličinu time što nisu pokleknuli pred silom. I u ovoj borbi oko spasavanja zavoda sv. Jeronima pokazao se nadbiskup Stadler kao čovjek Crkve, koji u pismu državnom tajniku piše: »Sve što sam radio, radio sam samo radi slave Božje i obrane svete Stolice i katoličke vjere u hrvatskim zemljama« (usp. str. 170). Ono za što su se Stadler i Strossmayer zalagali postigla je s vremenom Crkva u Hrvata, tako da je sv. Stolica, na molbu hrvatskih biskupa, godine 1971. promjenila ilirsko ime zavoda u »Hrvatski zavod sv. Jeronima«, dodavši mu još i papinski naslov.

Uz pozdravne govore, Stadlerovu biografiju i bibliografiju te još neke priloge i ilustracije na početku zbornika, pri kraju je donesena i polemika koja se početkom 1989. vodila oko Stadlera na stranicama sarajevskog dnevnika »Oslobođenje« između profesora Vrhbosanske teologije *dr. Zeljka Puljića* i *dr. Franje Topića* s jedne strane i novinara *Đure Kozara* s druge. Novost je svakako u tome, da je i ova polemika znak promjena u ovim vremenima, da je »Oslobođenje« objavilo dopise dvojice katoličkih teologa, koji se nisu slagali sa službenim mišljenjem.